

22
22

WUOLUUS
27 AGUSTOS 1922

Laspinat

AYR 22

27 - AGUSTOS - 1934

31 - 8 - 1934

İÇİNDEKİLER.

Eşikte.
29 Ağustos yeri.
Halâ o günkü gibi.
Büyük istiklâl savaşında Afyon.
Muhacir kızı.
Kurtuluşumuzun hikâyesi.

Faruk Şükrü.
Gündüz.
A. Mahir.
Edip Âli.
Süleyman Hilmi.

Abone:

Seneliği [120] kuruş. Abone için Doğan Matbaasına
müracaat edilmelidir.

İmtiyaz Sahibi: Ahmet Sami.

Neşriyat Müdürü: Sami.

Basıldığı Yer: Doğan Matbaası- afyon.

Kurtarıcımız.

Kurtuluşun beşiğinde dikilen Zafer abidesinden.

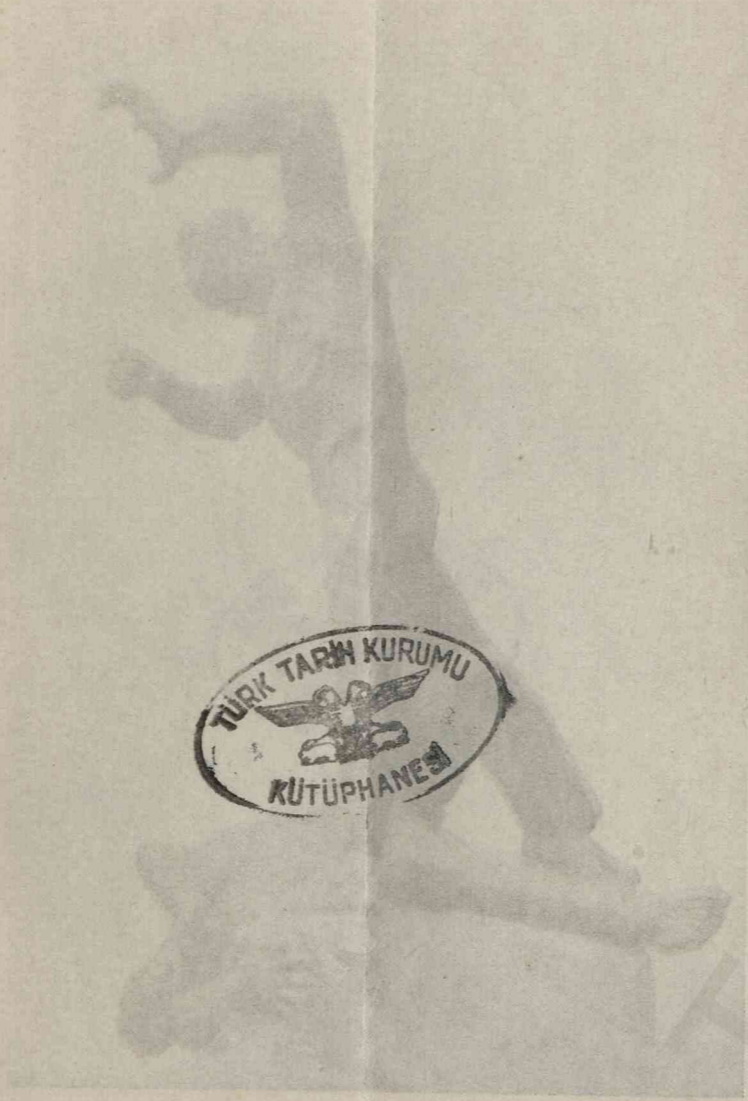
Afyon Zafer Abidesinde:

Türkün Timsali. " Yandan görünüşü „

" Duşman vatanın harimi ismetinde boğulurken.,

Doğan Matbaası - Afyon

Kurtuluşun başlığında dikilen Zafer Abidesinden.

Afyon Zafer Abidesinde:
"Düşman vatanına karşı imkânında her türlü
Türkün Timsali" "Yaradan görünüşü"

Değerli Mektup - Afyon

Kurtuluşun başlığında dikilen Zafer Abidesinden Başlar.

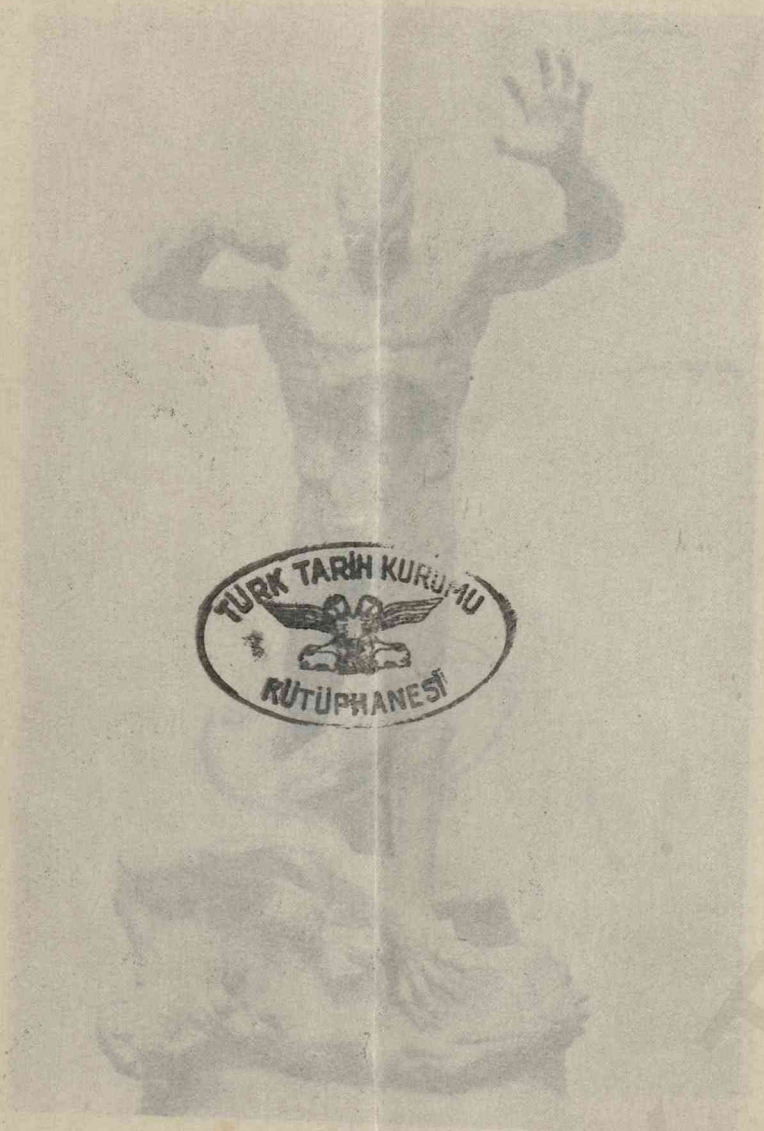

**Afyon Zafer Abidesinden:
Timsalin cepheden görünüşü.**

Siperde Kurtulan Halkın İhtiyaçlarına Hizmeti.

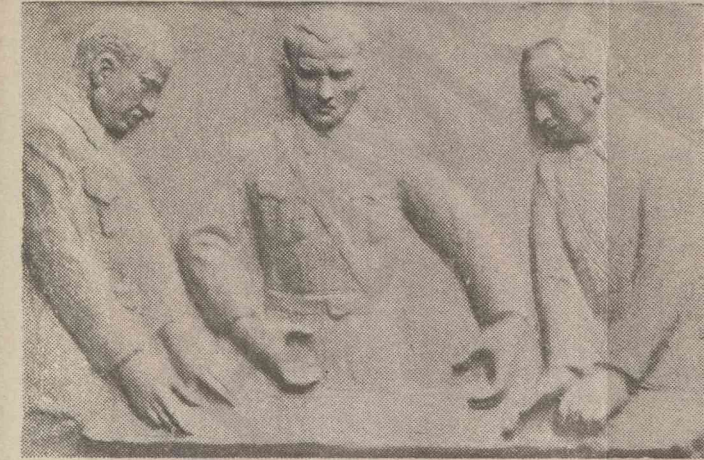
Abideden başka bir tarafta
İstiklâline kavuşan Halkımızın
bayrağı takdîli.

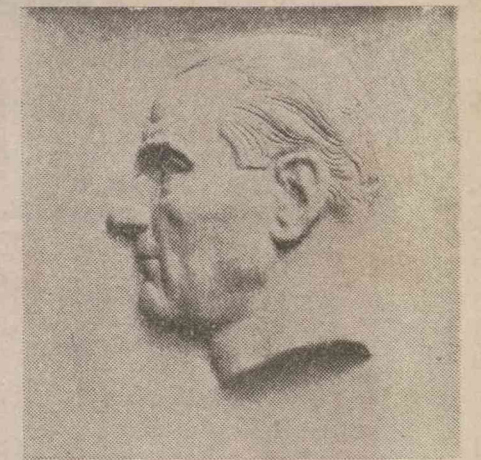

Afyon Zafer Abidesinden :
Timarın cepheden görünüşü.

Kurtuluşun beşiğinde dikilen Zafer Abidesinden bozlar.

Abidenin engin manalı cephelerinden :
Başkumandan, Afyon belediyesinin tarihî odasında
Fevzi pş. hz. lerile İsmet pş. hz. lerine Haritada
hata hareketini gösterirken :
(Duşman Çevrilmiştir.)

Afyon zafer abidesinden bir Cebhe:
Adı; Anadan Kıza, babadan
oğula, ve tarihten gelecek zama-
nın yüz yıllarına geçen büyük
Kurtarıcı.

Kurtuluş abidesinden :
Siperde: Kurtulan Halkın kurtaranlara hizmeti.

Abideden başka bir kısım :
İstiklâline kavuşan Halkımızın
bayrağı takdisi.

Afyon zafer şebekesinden bir cephe.
Abdullah Anadol Kızı, babadan
oğula, ve tarihten gelecek zaman
ününe yüreğiyle geçen büyük
Kurtuluş.

Abdullahın sağın manalı cephesinden.
Başkomandan, Afyon beldeyi için tarihî
Fevzi pa. ile birlikte kurtuluş pa. ile birlikte
hata hareketini gösteren:
(Düşman Çevrilmiştir)

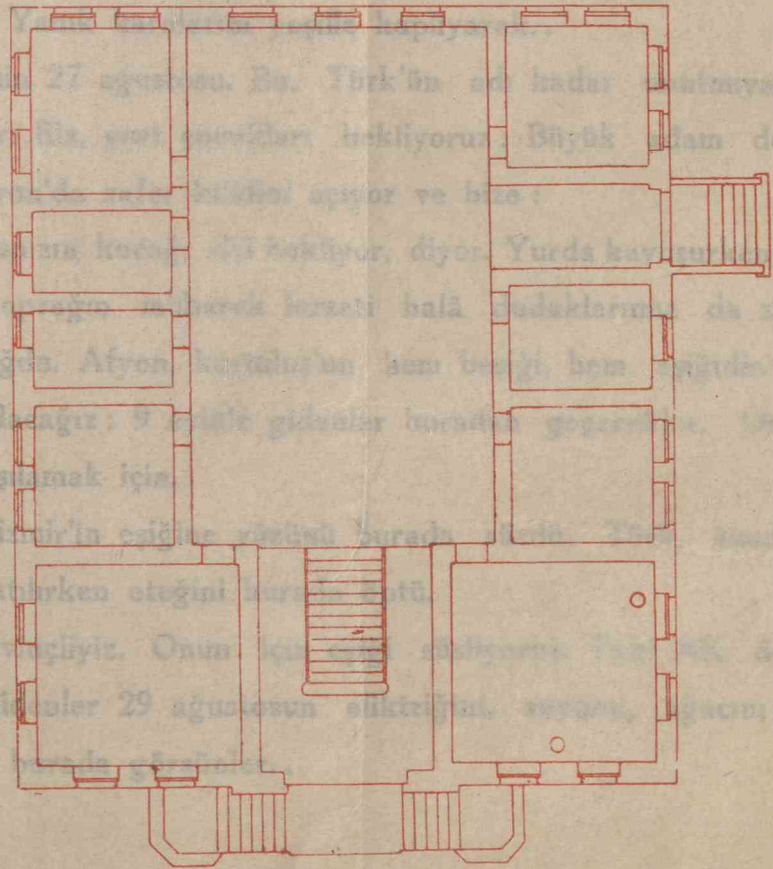

Abdullahın başın bir kurtuluş
Kurtuluş şebekesinden.
Şehitler: Kurtuluşun Halkın kurtuluşuna yardım
dayatmışlardır.

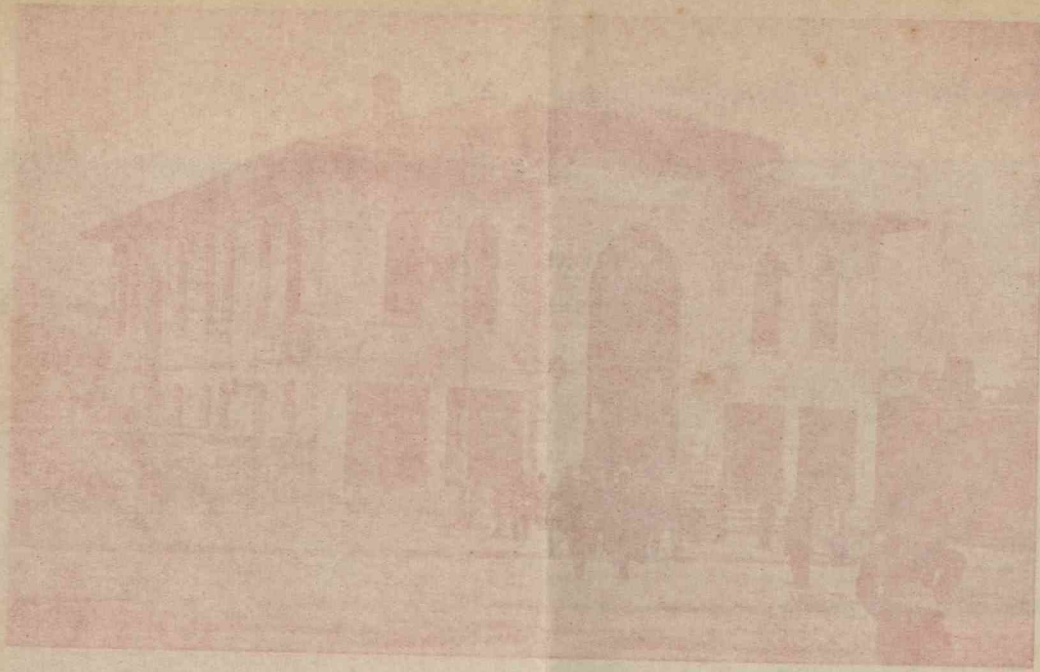
Kurtuluş şebekesinden.
Şehitler: Kurtuluşun Halkın kurtuluşuna yardım
dayatmışlardır.

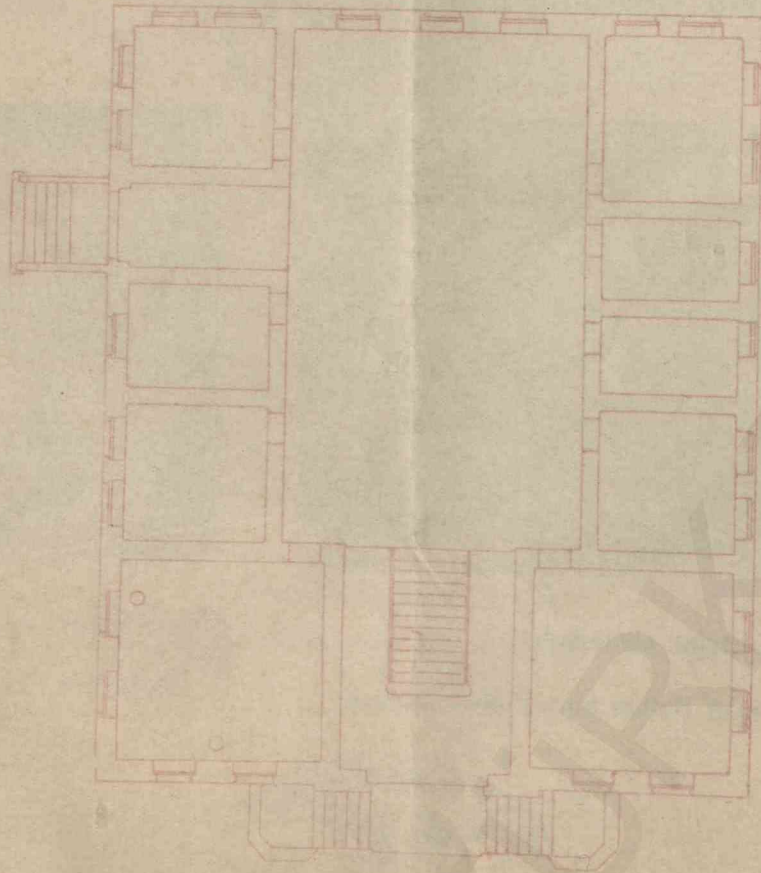
Afyon'da tarihe malolan binalardan Belediye dairesi. [Büyük Baş Kumandan Kurtuluşun sonra burada X işaretli odada yatmış ve Başkomandanlık savaşının plânında bu odada hazırlanmıştır.]

Afyon Belediye Dairesinin bir krokisi. [Köşedeki işaret Büyük Gazi'nin 29-30 Ağustos gecesi yattıkları yeri, diğer işaretle ertesi günü bizzat harp meydanına giderek tatbik ettikleri Zafar plânının hazırlandığı yeri göstermektedir.]

Afyon'da tarihî mülklerin bir kısmından Belediye Başkanlığı [Büyük Baş Komandan
Kurtuluşun sonuna kadar X isareti ile obada yaşam ve başmühürhanlık
savışının yanında bu obada başmühürhanlık.]

Afyon Belediye Başkanlığı'nın bir kısımları [Küçük] isareti ile Büyük Başkanlık
Ağustos gecesi yatışları için diğer isareti ile günün dışarı çıkış mekanı
giderek tarihî etkileri için planın haritasında yer göstermektedir.]

TAŞPINAR

Cilt : 2.

Sayı. 22.

Her ayın ondokuzunda çıkar.

İdare Yeri : Afyon Halkevi.

19 Ağustos 1934.

Taşpınar Yollarında :

Eşikte.

Taşpınar.

Artık diye biliriz :

1922 Afyon'una yeniden giriyoruz. Fakat bozgun ordunun bozduğu yollara parke döşüyerek. İs kokularını çiçek kokularile boğarak.. Yanık karalarını yeşille kaplıyarak..

1922 nin 27 ağustosunu. Bu, Türk'ün adı kadar unutmıyacağı bir gündür. Biz, yurt çocukları bekliyoruz : Büyük adam demir ellerle Afyon'da zafer kilidini açıyor ve bize :

— Anamızın kucağı sizi bekliyor, diyor. Yurda kavuşurken öptüğümüz toprağın mübarek lezzeti halâ dudaklarımız da zafer burada doğdu. Afyon, kurtuluş'un hem beşiği, hem eşiğidir. Biz burada kalacağız : 9 eylüle gidenler buradan geçecekler. Onları eşikte karşılamak için..

Ordu, İzmir'in eşiğine yüzünü burada sürdü. Türk, anasının kucağına atılırken eteğini burada öptü.

Çok sevinçliyiz. Onun için eşiği süslüyoruz. Taki AK deniz kıyısına gidenler 29 ağustosun eliktriğini, suyunu, ağacını ve yeşilini ilk burada görsünler..

29 AĞUSTOS YERİ.

Faruk Şükrü.

Tavşan tepedeyim... İleri, Gazlıgöl 'tepelerinin yassı köğde-
lerinden öteye, güzel ve sevimli Afyona doğru bakıyorum.. Duş-
man kuvvetleri, buğday tarlalarının arasından, fundalıklar içinden,
adım, adım, sıçraya, sıçraya bize yaklaşıyorlar.. Topcu ve piyade
ateşlerinin doğurduğu inilti, gümbürtülü, boğuk bir ölüm marşı
Sarıca ova dağlarının yamaçlarına çarpıyor...

Beynim uğuldayor.. Kalbim bir mengene ile sıkıştırılmış gibi
yüzüm, ellerim, her tarafım ateş içinde.. Ben şimdi, sabit kemirici
gaddar bir ızdırabın esiriyim!.. Gerçi ölmek istemiyorum. Fakat
yaşamamın tadını da gayp eden insanlığında, deliliğe çılgınlığa
doğru bir atılış var...

Yurt ve millet acısı ile saçları ağarmış ve gözleri çukurlaşmış
olan kumandanım, hırçın bir hareketle, batarya dürbününün önün-
den çekildi. Sert, acı ve isyan edici bir hareketle bana döndü ve
— gel oğlum bak dedi.

İhtiyar askerin sesinde gizli, derin, titretici bir ağlayış vardı..
Ben bir emri yerine getirmek için değil, yüreğimin yarasını daha
iyi görebilmek için dürbüne doğru atıldım.. Deminden beri, uzak-

“ — Aarkadaşlar topçularımız bu mevzilere gece geldiler
ve karanlık içinde mevzi aldılar, fecirle beraber ateşe başla-
dılar. Kemâli takdiret ve hurmetle bunu zikretmek isterim ki
topçularımızın o gün göstermiş olduğu meharet ve vukuf bü-
tün Dünya topçuları için misâl olacak mahiyette idi.”

Gazi M. Kemal

tan, dumanlı ve seraplı bir taş yığını gibi duran güzel Afyon göz-
lerimde daha duru bir görünüşle canlandı... Şosalar ve köprüler
belirdi.. Ve ... Ah O dakika.. O şeametli, öldürücü, korkunç
dakika...

Ve bir anda Sandıklı şosesinden, uzun bir yürüyüş kolunun
kızılburunu döndüğü memleket hastanesine yaklaştığı görüldü..
Sonra bir toz kasırgası.. Sonra bir duman sütunu.. Sonra bir

milletin, asıl kahraman, necip bir milletin ellerini göglere doğru
uzatarak haykırışı!.. Kendimi gayp etmişim.. Nerede olduğumu
bilmiyorum. Kos koca bir çatı, korkunç gümbürtüler çökmüş ve
ben onun altında kalmıştım... Omzuma bir el dokundu. Başımı
diger bir el okşadı. Bakdım : Yıldırım kemal... Şimdi, Dumlupınar
dağlarının bir tarafında gömülü, bize işaret eden bu İzmir çocuğu
yanıma koşmuş ve beni kucaklamıştı. —: Kalk kardaşım dedi.
İzmire Yunan girdiği günde ben böyle olmuştum..

Göz, göze geldik. Bir dakika bir birimize baktık.. Bir şey
söylemiyor fakat bir çok şeyler düşünüyorduk. Yanaklarımıza yu-
varlanan ikişer damla yaş, içimizdeki karar deminin ifadesi oldu..

Bu sırada düşman tavşan tepeye tırmanıyordu!..

Düşman, kısmı küllisi ile Kütahya - Eskişehir hattına yükleni-
yordu. Afyon cephesine yalnız bir fırka ayırmıştı. Biz, Tavşantepe
- Kolankaya - tepe - oğlan gediği - nasuh çal boyunca uzun
bir müdafaa hattını tutmuştuk. En son cenahda 57 inci fırka,
onun sağında 8 inci fırka vardı. 4 üncü grup daha sağda, Kütah-
ya hattı üstünde idi. Afyon cephesinde bir süvari fırkamızla Sinan
bey müfrezesi kalmıştı..

Temmuzun 16 ıncı günü harp hızlanmış ve netice belirmeğe
başlamıştı. Eskişehir - Kütahya hattı üzerinde çok şiddetli bir
düşman taarruzu devam ediyordu. Bizim kuvvetlerimiz, düşma-

“ — Tinas tepede düşman tamamen kâhin oduktan sonra
orada bulunan kuvvetlerden bir alay-ki ismini hurmetle ve
takdirle yâdetmek istiyorum; 57 inci alaydır- düşmana ateş
istimaline lüzom görmeksizin süngüsünü takdı, düşman cep-
hesine girdi.

Bunun neticesi olarak gece Tinas tepe, çok derin ve muh-
kem bulunan Tinas tepe baştan nihayete kadar elimize geçti.”

Gazi M. Kemal

ninkine nazaran çok az ve eksikti.. Kısmi küllilerin, Kütahya hattı
üzerinde çarpışması, tabiatile Afyonun müdafaasını zayıfletmişti.
O gün saat 17 ye doğru müdafaa kuvvetlerimiz bozuldu. Düşman
kırkaya - (Seydigazi kırkası) - doğru ilerlemek imkânını kazandı
Bu yüzden Afyonumuzu müdafaa eden bir avuç kuvvet, çarpışa

çarpışa kaleciğe ve kalecikten Şuhuda çekildi. Hatta bir aralık Teper oğlan gediğindeki 57 inci fırkanın şiddeli mukavemeti düşmanı yıldırılmış ve Yunan baş kumandanı henüz Afyona girmiş olan fırkasından iki alayı bu fırkanın karşısına çekmişti. Felâketlerine bir türlü inanmak istemiyen mert Afyonlular, iki alayın çekilişini düşmanın devamlı bir rücatini sandılar. Derhal, balta tüfenk, tabanca ile Yunanlıları tazyik ettiler. Fakat ne çareki bu çekiliş muvakkattir. 57 inci fırkayı gerilere atan düşman, fazla kuvvetlerle tekrar Afyona döndü. Zalim ve kanlı bir intikam hırsı ile Teper köyü önünde yüzlerce insanı, makineli tüfenklerin ateşine bıraktı. Bu hatıradaki, bizim kalplerimizde birer ur dur.

* *

Sonra kara günler başladı. Dakikalar ay, aylar sene oldu. Büyük Sakarya zaferlerinden sonra Türk ordusu, tensik ve tanzim edilerek Afyon cephesini takviye etti. Biz, uzun bir kışı, bu cephede, Kocatepeye, Tınastepeye, bakarak geçirdik. O zaman ben fırkamla birlikte Efe köyünde idim. Ara sıra, kumandanımın maiyetinde fırka iieri hattını geziyor siperlerden ana yurduma bakıyordum. Bir gün beni Akşehir'e gönderdiler. Orada üç gün kalacak hem ailemi göreceğim ve hemde fırkaya ait levazım işlerini takip edecektim. Hiç unutmam, Ağustosun ya 24 ü yahut 23 ü idi Akşam üzeri, Çarp cephesi kumandanlığında bir arkadaşımı ziyarete gitmiştim. Kumandanlıkta derin bir sessizlik ve çehrelerde bir fevkalâdelik vardı. Sordum: Gazi geldi. Ordu kumandanları ile bir toplantı yaptı. dediler. Toplantı gecenin yarısına kadar sürdü ve sonra halâskâr Baş kumandanın dudaklarından, taarruz emri, bir necat fermanı gibi döküldü.

26 Ağustos sabahı. Henüz güneş doğmadan. Hünüz kuşlar bile uyanmadılar. Kocatepede uğultulu ve manalı bir hal var. Esmer bir fecir ışığı, siperlerdeki Mehmetcikleri, hasretli öpücüklerle selâmlıyor. Birdenbire gürliyen, haykırın, çatlıyan bir top sesi. Dağlar sarsılıyor. Toprak oynuyor. Gök yere enmiş, yer gökleri kucaklamış gibi. Daha sonra, doğan güneş, yeşil iki gözden fıskıran alevle eriyen bir külçeye dönüyor!.. Harp!..

Büyük, mükaddes, şerefli harp! Bir milletin zuhurunu müjdeleyen, bir milletin edebiyatını işaret eden bir savaş ki ne tarihte

eşi vardır, nede istikbalde tekerrürü muhtemel!. Yediği tokatın hızından sersemliyen düşman, bu nedir, ne oluyor diye çırpınıyor. Bû sorguya Türk milletinin istiklâl marşı cevap veriyor. Hele Afyon. Güzel, şirin, sevgili Afyonumuz. Top seslerini duyunca şefkatli annesinin ılık nennileri ile uyanan bir çocuk gibi, içten özden gülümseyor. Biliyorki bu top seslerinin geldiği yerde, Türk yiyitleri vardır. Türk akıncıları vardır. Gazi Kemal vardır. Ve biliyorki halâskârlar kafilesi nihayet bir gün sonra yalçın dağları aşarak kendisine yetişecek, esaretin ıssırgan zencirlerini kırarak.

Afyonun bir günlük intizarı, bir yıllık esaretten de zor oldu!. Ve nihayet Ağustosun 27 inci günü, hıdırlıktan ilk Türk neferi, şehre doğru yürüyerek kurtuluşun sert borusunu üfledi.

O gün ve o dakikada kurtulan yalnız Afyon değil, bütün bir Türkiye, bütün bir millettir!. 27 Ağustos, tarihte Türk yükselme ve kalkınmasının başı olarak yazılıdır!. Kocatepe bir ergenekonun remzi Afyon bir inkılâbın beşiğidir!. Şehirler ve ülkeler arasında bir saadet ve gurur müsabakası yapılmak lâzım gelse emimki Afyon, birinciliği kimseye vermiyecektir!.

Çünkü, Afyon, tarihte İzmir kapu ve Ak denize yol oldu!.

Çünkü, Afyon, kendi ezilişine, kendi çiğnenmesine ehemmiyet vermiyerek düşmanı ayaklarında tuttu, bir adım ileriye bırakmadı!.

Büyük kalkınmada düşmana ilk ateşi bir Afyon çocuğu açmıştı. Kurtuluşdada yiyit Mehmetciği ilk defa bir Afyon kızı kucakladı!.

Ve sonra. Ey dünyanın bütün mamureleri. Ey arzın bütün beldeleri. Çıbta saygı ve taktirde, şu küçük, şu mütevazi, şu sevimli kasabamızı selâmlayın!.

Gazi Mustafa Kemal, zafer uykusunu, Afyonda uyudu!..

Çazi Mustafa Kemal, esir diyarların ilk serin suyunu bizim ellerimizden içti!..

Artık bu gün Afyon, yalnız bir kurtuluşla değil, en tarihi ve eşsiz bir şerefe mazhariyetle de mes'uttur!..

HALÂ O GÜNKÜ GİBİ.

Gündüz.

Koşuyoruz. Evet halâ o günkü gibi koşuyoruz. O gün ark üstünde gördüğümüz Mehmedin süngüsünün parlaklığı gözümüzde, alınımın teri yine alınımızda.. İçimizde yine aynı ateş ve yorgunluğu unutmuş ayaklarımız altında yine aynı leş; tufeyli leşi.. Bize deli deyenler var bu kadar koşulurmu deye, biz, deli kahkahasile gü-lüyoruz. Durulurmu?!.. Yıllar hızımız önünde kıvranıyor; yürü ve sürü!..

Bize deli diyorlarmış?... Şimdiye kadar hangi aciz dehaya bu vasfı vermedi. Kaç isme dahi kelemesinin arkadaşlık ettiğini gör-dük. Fakat hangi millete dahi vasfı verildi. Hangi milletin ilk mektebi, çocuklarına; kağı ile tayyareyi, umacı ile anayı, sarıkla şapkayı, tekke ile Halkevini hayatta göstere bildi?. Bunu Türk yaptı ve onun içindirki bu dahi milletin hızı gözleri karartıyor.

27 Ağustosta ark üstünden, Deper çeşmesinden Afyona koşan Mehmetler halâ durmadı. Halâ rüzgâr gibi koşuyor, halâ yıldırım gibi uçuyoruz. Ömrü kısa arılar nasıl bize hiç his ettirmeden ve hiç şaşalamadan vazifelerini bir birinden teslim alırlar ve dernek-

“ — Binan aleyh 26 Ağustos akşamı vaziyet bu idi, eger tetkik edilecek olursa bu netice şayanı memnuniyettir ve hakikaten Baş kumandanlıkca şayanı memnuniyet görüldü. Çünkü Şimalde ve mendereste düşman kuvvetlerini tamam tasavvur ettiğimiz gibi bulunduğu yerlerde tesbit ettik ve son-ra Afyon Karahisar garbindeki çok müstahkem bir hattın da en mühim nokatı istinadiyesinden üç tepe elimize geçti. ”

Gazi M. Kemal

lerini yaşatırlarsa bizde o günün ateşini hiç soğutmadan, o günün hızla dönen çarkları arasına bir leş girmesine müsaade etmeden yoruyoruz. O gün Gözelim dağlarında on iki yerinde yara alarak kağıya uzanan ve Doktora üç gün sonra kavuşa bilen Mehmedin çepheye dönmek arzusile, bu gün onun çocuğunun tayyare hızını “ manda arabası „ deyerek küçük görerek dudak bükmesi ara-

ne fark bula biliriz. O, hızının yükile cehennem ateşi içinde Afyon-dan İzmire 15 günde vardığı gün, kendi süratini beğenmemiştir. Onun oğlu terden dereler yaptı, yine gündüzleri kısa görüyor.

Evet halâ 27 ağustos 1338 de ark üstünden Afyona inenler gibi koşuyoruz. Gayp olmuş, kölgelenmiş, yenilmiş yenilmemiş düşmaların, artık hepsi önümüzde, ve bunların en kavileri tazi nefesi değmiş tavşanlar kadar dermansız. Her yıl değil her gün bir danesi daha gayip oluyor, bir danesi daha geberiyor.. Han-gisini söylemeli, nasıl saymalı ki bu günün getirdiği güneş göz-lerden önce yüreklere vurdu. Yürek baş değilki kendi yaptığını büyük görsün ve sayı saymasını bilsin!..

Yalnız deye bilirizki Gazi, Dumlupınarı 27 ağustosta Afyonda yarattı. Ve bu gün Türkiye 27 ağustosun çocuklarıdır. Hepisi o günkü inanla Gazinin emrindedir, ve hepsinin süngüleri ellerinde yine o günkü gibi parlıyor. Ve bu süngüler her gün yeni bir ha-yaletle saplanıp meçhul bir karanlığa sokuluyor.

Son söz: On iki yıldır Türkiyede neler olmuşsa hepsinin ilk ışığı, Kocatepe, Tınas depelerile Afyonda arayalım. Dumlupınarda sallanan kılıncı, Lozanda kalem tutan el, sarayda kendi dilini ko-nuşan milletler, bizi bize anlatan tarih, Erzurum ve Antalyaya yönelen Lokomotif... bunlar, 27 ağustos 1338 de Afyonda yara-tıldı. Şu halde deyoruzki 12 yıl önce bugün, kurtulan Afyon değil Türkiye ve bütün Türklüktü. Kutlu gün bize böyle her yıl dolu gel ve Gaziyi hep başımızda gör!..

“ — 27 Ağustos günü öğleden sonra saat beşte Sekizinci fırkamız muzafferan Afyon Karahisarına girdi. Burada 20-22 kadar muhtelifü-lcins top alınmıştı, Karahisarda belki henüz hesabı kat'isi bitmemiş olan mühimmat ve esliha ve sair mal-zeme igtinam olunmuştur. ”

Gazi M. Kemal

BÜYÜK İSTİKLÂL

SAVAŞINDA AFYON

A. Mahir.

Bu topraklar binlerce yıldan beri neler gördü, Doğudan batıya, batıdan doğuya doğru kaç ordu gelip geçti? Bir sıralar tepesinden ateşler fıskıran şu Kocamış kale dile gelip te bize gör-düklerini anlatabilse.. Bu yüksek trahit tepenin üstünden gözüken ovalarda kaç savaş oldu? Çok eski çağlarda bile Lidyalı „Krezüs,, le İranlı „Keyhusrev,, ve daha sonraları İskender'in ceneralları buralarda çarpıştılar. Roma konsülü „Manliyüs” den Mehmet Ali paşanın oğluna kadar kaç kumandan Afyonda karargâh kurdu? Fakat yaylanın sert havası türkten başkasına yâr olmadı ve Afyon 922 deki büyük savaşı hiç bir gez görmedi. İstiklâl savaşı, bir milletin mezarından kalkarak düşmanlarını boğmasıdır. Bir çala geçtikten sonra tarihin bu harikeli savaşını okuyanlar içinde „Acaba 922 de sahiden böyle bir harp oldumu? Yoksa bu muhayyel bir efsanemidir? İlyada gibi bir destan mıdır?,, diye düşünenler çok olacaktır. Tarihin bilip anlatabildiği en eski günlerde bile üzerinde Türk soyunun kurduğu kudretli hükümetler görülen bu topraklar Türk olmiyan için ancak bir mezar olabile-ceğini 12 yıl önce kim bilir kaçınıcı defa ve bu sefer çok parlak bir şekilde isbat etmiştir.

* *

İstiklâl savaşında Afyonun yaşadığı tarihî günlere ait bazı ha-tıra ve duyguları burada tesbite çalışacağım. Şüphesiz bunlar çok eksik olacaktır. Fakat her eli kalem tutanımız bu kadarını yazar-sa ortaya ehemmiyetli bir şey çıkmış olur ve millî tarihe karşı borcumuzu ödemiş bulnunuz.

* *

İstiklâl savaşının ilk safhalarında Afyonda azimkâr bir „kuvvayı milliye” hareketi görüyoruz. Başında Afyon Karahisarlı bir ku-mandan „Merhum kaymakam Arif bey” bulunan ve efradının hemen hepsi Afyon ve mülhakatından olan bu milis kuvvet millî

savaşın başlangıcında çok mühim rol oynamıştır. İstanbuldaki va-tansızların ve ecnebilerin tahrikiyle yurdun birkaç yerinde millî hükûmete karşı patlak veren isyanları bastırmış, Afyonun merkezi vaziyetinden istifade ederek, nerede ihtiyaç olursa yetişmiş ve va-zifesini yapmıştır. Bu teşekkülün ilk vücut bulduğu günlerde Af-yonun ingiliz, fransız ve italyanlardan mürekkep mühim bir kuvvetin işgal ve tazyığı altında bulunduğu ve istanbulun bilhassa seçip gönderdiği mutasarrıfın şiddetle kuvvayı milliye aleyhtarı olduğu hatıra getirilmelidir. Boynundan beline kadar bütün göğsü fişenk-lerle kaplı ve mavzerinin namlosuna küçük bir Türk bayrağı iliş-tirmiş bir tek „kuvvayı milliye,, süvarisinin istasyon caddesinde „Lise” ve „Dumlupınar” mektebi binalarında oturan işgal kıta-ları önünden meydan okuyarak geçişi, ozaman görülmüş şeylerin unutulamiyacak olanlarından. Bu kuvvetin bütün masrafını öde-mek suretiyle maddeten millî hareketi besliyen Afyon bir „ay tutulması,, ndan istifade ederek işgal kuvvetlerine mükemmel bir „İhtar,, da yapmıştı.. Ay tutulduğu zaman beşon el silâh atmak gibi şimdi terkedilmiş bir âdeti olan Afyon halkı o zaman âni ve tertipsiz olarak orijinal bir tezahüre girişmiş, saatlerce silâh atmak suretiyle davetsiz misafirleri telâşa düşürmüştü. İşgal kuvvetleri

“ — Yalnız düşman Karahisarda - ve ondan sanra her yerde yaptığı gibi - şehri ateşledi, Kıtâatımızın sêrian yetiş-mesi sayesinde yangının tevessuuna meydan verilmedi bastırıldı.,,

Gazi M. Kemal

ertesi günlerde bir mukabele yapmak ve kendi kuvvetlerini gös-termek lüzumunu duydular. Talim bahanesiyle bir gece de onlar tüfenk ve mitralyozlarını saatlerce takırdattılar.

Damat Feridin „gayretlû” mutasarrıfı „Mahmut Mahir” millî harekete engel olmağa çalışmakta devam ediyordu. Olanı, biteni istanbula yazıyor kuvvayı milliyeci memurların azlini istiyordu. Fakat telgrafhane de milliyeciydi, istanbuldan gelen azil emirleri tebliğ olunmuyordu. Hatta mutasarrıfın şifreli muhaberelelerinden bile kuvvayı milliye teşkilâtı haberdar oluyordu! Bunak mutasarrıf epeyce sonra işi anlyabildi ve ingilizlerin elinde bulunan istasyon telgrafhanesi vasıtasıyla muhabereye başladı. Artık mutasarrıfı

yerinden uzaklaştırmak icap etmişti. Bir gece „Erkmen” de Arif beyin çadırında buna karar verildi. Arif beye yaverlik eden bir genç bu işi yapmağa gönüllü olarak taliptir. Fakat Arif bey mutasarrıfı bizzat kuvvayı milliye karargâhına getirmek istiyor. Gece yarısı, mutasarrıfın Mecdiye Mahallesiindeki evini santrale bağlayan telefon hattı kesilmiştir ve az sonra (Erkmen) yolunda süratle ilerliyen bir faytun evin şerefsiz sakinini mahfuzen götürmektedir. [Sonradan İstanbula gitmesine müsaade edilen bu adam zaferi müteakıp efendileriyle birlikte Avrupaya kaçmıştır.]

Ertesi gün kadı Mustafa Halûsi ef. mutasarrıf vekili sıfatıyla işe başladı. Bir çala sonra Afyona mutasarrıf olarak Etem bey geldi. (Esbak Valimiz, Samson mebusu Etem bey) Etem bey bir gün dairesinde otururken kapıdan ingiliz tercümanı girer, der ki :

— Şimdi ingiliz mümessili cenapları seni istiyor, yanına gideceksin!

Fakat bu seferki mutasarrıf başka türlü bir mutasarrıftı, tercüman hiç beklemediği şu cevabı aldı :

— O buraya gelsin!

İşgal kuvvetleri birer birer çekilip gittiler. Bir gün istasyonda da tek bir ingiliz neferi kalmamıştı. O günlerde Afyon istasyonunun manzarasını bir görmeliydi, kapıda köyündeki şalvarlı elbiseyle bir nefer nöbet bekliyor, silâhının kayışı yoktur ve ipe bağlanmıştır; İçeride eski hıristiyan memurların yerine yeni telgraf öğrenmeğe başlayan türk çocukları hiç arızasız trenleri sevk ediyorlar.

Büyük Dumlupınar meydan muharebesinden önce başka bir Dumlupınar müdafaası, bir Dumlupınar cephesi vardır. Yunanlılar (Uşak) a girdikten sonra Afyon uzun müddet cephe gerisinde ilk kurbanlık şehir olarak kaldı. Bu müddet içinde Dumlu sırtlarında zabitlerinin çokluğunu Afyonlu ihtiyat mülâzımları teşkil eden ve neferleri de hemen kâmilen Afyon ve civarından olan bir küçük kuvvet vardı. Geride istirahat eden nefer, cepheye girerken yorgun arkadaşının silâhını da teslim alıyor, tüfenk miktarı o kadar az. Asker Dumlunun meşhûr ayazından Afyon keçecilerinin yaptıkları kepeneklerle korunuyor. Karşıdaki düşman ise

nisbeten çok kuvvetli ve varlık içinde. Tarih ilk Dumlupınar cephesini hayretle anacaktır. Fahreddin paşa hazretleri (o zaman miralay Fahrettin bey) bu cephenin unutulmıyacak bir şahsiyetidir.

**

Her yılın ilkyazı gül ve bülbül getirmiyor. Barut kokuları ve tehlikeler sinmiş bir hava içinde top sesleri gürliyen ve toprağı kana boyıyan acı baharlar da var. Afyonun felâketli işgal günleri böyle bir baharda başladı. Hayır, onlar (gün) değil, bin türlü kâbuslar içinde geçen dehşet ve korku dolu birer (şebi yelda) dır. Ölüm, yangın, soygun, basgın, hapis, işkence, sürgün. Bütün bunların tafsilâtını temamiyle top-lamak ve bu sayfalara sığdır-

„ — 29-30 Ağustos gecesi sabaha karşı garp cephesi Hareket Şubesi Müdürü Tefik Bey ber mutat o saate kadar muhtelif karargâhlardan ve her taraftan gelen raporlara göre harita üzerinde tesbit ve işaret ettiği vaziyeti umumiye çephe kumandanı İsmet paşaya göstermiş ve o da derhal paşaya göster emrile Tefik Beyi yanına göndermişti. Karahisar'da Belediye dairesinde bana tahsis olunan odada yatmakta idim. Beni uyandıran Tefik Beyin gösterdiği haritaya baktım. Hemen yataktan fırladım: Arkadaşlar! Haritada gördüğüm şey şu idi ki: Ordularımız düşman kuvvayı mühimmesini şimalden den, cenuptan, garpten ihataya müsait bir vaziyet almış bulunuyorlardı. Şu halde tasavvur ettiğimiz ve âzamî netaiç temin edeceğimiz ümit ettiğimiz vaziyetler tehakkuk ediyordu. Derhal Fevzi ve İsmet Paşaları çağırınız dedim, üçümüz toplandık vaziyeti bir daha mutalâa ettik. Ve kat'iyetle hükmettik ki Türkün hakiki halâs güneşi 30 Ağustos sabahı ufuktan bütün şa'şasıyla tulû edecektir. „

Gazi M. Kemal

mak mümkün değildir. Yalnız (Deper) faciası başlı başına bir büyük hikâyedir ve bir bağda düşman neferlerinin seni isteğine kahramanca karşı koyarak 10 süngü yarasını iffetine sürülecek lekeye tercih eden Afyonlu Türk kızının hikâyesi tek başına müthiş bir faciadır. 13 rakamının tevatürlü uğursuzluğuna inanamak lâzımgelir : Afyonda yukarıda saymağa çalıştığımız felâ-

ketleri getiren ikinci işgal temmuzun 13 ünde olmuştu. Biz Afyonlular eyi öğrendik ki karşımıza çıkacak herhangi bir düşmanın asili olamaz ve eğer medeniyet denilen birşey varsa harpte ortadan kaybolmaktadır. Bugün dost olduğumuz millete karşı bir öc duygusu beslemiyorsak bunun sebebi Dumlupınar sırtlarında Gazi başkumandanın bir bölük zabiti gibi ateş içine girdiği kutlu yerde bunun bol bol alınmış olmasındandır, Dostluğun kıymetini bizim gibi onların da eyi öğrenmiş olduklarını sanıyoruz ve bir arkadaşımızın geçen yıl Atinada bir yunanlıya söylediği gibi iki milletin de hatıraları düşmanlığı yenilemekten ziyade dostluğu kuvvetlendirmeğe sebep teşkil edebilir.

* *

Bugün kurtuluşun 12 inci yıl dönümü. Afyonun 922 nin 27 ağustosunda yaşadığı akşamı burada tasvire kalkışmak büyük bir hata olur. O çilgın sevinci anlatılabileceği kalem kadir degildir. O bir cehennemden cennete geçiş akşamıdır. Öyle bir akşam ki (Sabah) tan daha çok (Sabah) a benzer. Korkunç hayaletlerin bin bir türlü azap yarattığı kapkara bir geceyi Mehmetciğin süngüsünden çıkan şimşek yırttı dağıttı ve..

Fakat o günün hisleri anlatılamaz ki. Bunun için insanın daha icat edemediği bir başka dil lâzımdır.

* *

Geçen yıl da „ Haber ” de yazmıştım : Şairlerin milletseverliği terennümleri çok koyak ve dokunaklı olabilir, tarih hep milliyetçilik dersleri verir, benliğimizin, içimizin telkinleri hep milliyetçiliktir. Fakat bunların biçbirisi milli hisleri ebediyen yerleştirmek için bir düşman işgali kadar kuvvetli tesirler yapamaz. Bugünün türk gençliği milliyetçiliği yalnız muallimden ve kitaptan öğrenmedi. Acı tecrübeler sonunda milli duyguları çok kuvvetlenmiş olan bizim gibi bir millet ölmez bir varlıktır.

İşgal senelerinin acı
günleri içinde...

Muhacir Kızı : (1)

Mini mini, tobak başlı, sarışın
Sevimli bir çocuk gördüm yolumda.
Fakat, mahzun bakışında pejmürde,
Meyüs nuru parlıyordu güneşin.
Niçin böyle ağlıyorsun, ey bedbaht?
Koklamaya yaradılan bir gonca,
Açılmadan okşanmadan kurursa
Yüz çevirir, bizden eder hak nefret:
— Bırak beni, varsın gözüm yaşarsın:
— Anan, Baban varmı; kimsin sen kızım?
— Bir kimsesiz muhacirim, öksüzüm.
— Gel benimle rahat, mes'ut yaşarsın:
Bir sarayda geçir, artık ömrünü;
Bahçesinde eğlenirsin; rengârenk
Çiçekler var, meyve, su, kuş, kelebek.
— Bir zevk duymam o yerlerden efendi.
— Arzun varmı? İstermisin pek suslü
Bir çift potin, mendil, çorap, eldiven,
Entariler, mor kadife, ipekten?
Altun yüzük, elmas küpe, top inci:
İstermisin kokla böbek; dolsunmu
Altun, gümüş paralarla her yerin?..
— Lüzumu yok bana böyle şeylerin.
— Ne istersin ya meleğim?..
— Yurdumul..

Konya : 27 ağustos - 921

Edip Âli

[1] Afyonludur.

KURTULUŞUMUZUN HİKÂYESİ.

Süleyman Hilmi.

10 Temmuz 337-1921 Türkiyenin en sıkıntılı günlerinin başladığı gündür. Empriyalist Avrupanın üzerimize saldırdığı düşman sürüleri o gün, Türkü kalbinden vurmak, Ankarayı almak için harekete geçmişti. Ordumuz münasip yerini bulup muharebe vermek üzere çekiliyordu. 12 Temmuz 921 günü Afyon garbinde Akviran, Boyalı, Kayadibi sırtlarında bir gün için düşmanı uyalamak vazifesini alan mürettep fırka gece şarka çekilmiş Afyonu düşmana bırakmıştı. İşte o geceden itibaren Afyonun karanlık ve kasavetli günleri başladı.

13 Temmuz 921 de Yunan fırkaları bir biri ardınca Afyona girdiler. Düşman girmeden bir çok hemşerilerle, memurlarla Akşehirde hicret ettik. Sakarya harbinin en kızıştığı günlerde de orasını terkederek burdura gittik. Kahraman ordumuzun Sakaryada düşmanı eritinceye kadar sebatı sayesinde düşman geri kaçtı. Takip eden süvarilerimizin Afyona girmek üzere olduğunu öğrenince bütün Afyonlu muhacirler Sandıklı yolunu tuttuk. Fakat yolda sevinçlerimiz yavaş yavaş şüpheye ve ye'se münce oldu. Düşman mukavemet etmiş Eskişehirde getirdiği kuvvetlerle etraftaki tepelere istinat ederek şehirde yerleşmişti. Sandıklıda Afyonun kulağı dibinde hemen bir sene bekledik, onun ıztıraplarını duya duya, intikam hislerimizi görüklü olarak bekledik. Büyük Gazinin hazırlamakta olduğu pilânla düşmanın Anadolu harimi ismetinde boğulması için Afyonluların daha bir müddet esaret çillesi çekmeleri mukaddermiş.

Afyon etrafında yunan ordusu tutuna bilmek için mütemadiyen tahkimat yaparken ordumuz da taarruz kabiliyetini ve imkânlarını hazırlamağa çalışıyor, manevralar birbirini takip ediyor, erzak ve mühimmat depoları kuruluyordu. Ordumuzun her an artan kuvvet ve kudretinden emin bekliyorduk. Nihayet Ağustos ayının son haftası geldi çattı.

Büyük dahi baş kumandanın hazırladığı taarruz hazırlık hareketlerine başlanmıştı. Düşman gerilerine gitmek üzere 5 inci süvari kolordumuz muhtelif kollardan gece yürüyüşleriyle hareket ederek

Sandıklıdan geçerken bize sabahlara kadar nal sesleri dinletiyor, kurtuluş güneşinin yaklaşmakta olduğunu müjdeliyerek bir sel gibi akıp gidiyordu. Her gün gelip Sandıklıyı yoklayan bir yunan tayyaresi yine geliyor, Sandıklının ıssız ve sessiz sokaklarını beyhude tarassut edip edip gidiyordu.

26 Ağustos 922 sabahı kulaktan kulağa bir ses fısıldanıyordu „ Taarruz başlamış!... Bunu eşiten sandıklıdaki bütün Afyonlular Hisara çıkararak hasretle Afyona doğru bakıyor, enginlerden gelen top seslerini dinlerken ordumuzun zaferine dua ediyorduk. Akşam doğru yaralılar gelmeğe başladı. Mekteplerde, Hanlarda Hükümet konağında hazırlanan hastanelere yatırılıyor, biz de gazilerin yarasını saran doktor ve hasta bakıcılara yardım ediyoruz, arasına yunan neferleri de geliyor. Meraktan çatlıyoruz yaralı Mehmetciklerin ıztırapına acılamakla beraber soruyoruz :

— Arkadaş sen nerede vuruldun.

— Sinan paşa korusunda.

Yaralılara sora sora harbin zafere doğru gittiğini anlıyor ve seviniyorduk. 27 Ağustos akşamı gelen yaralılar bize daha iyi haberler veriyorlar. Bir yaralı cevap veriyor.

— Ben Balmahmut sırtlarında vuruldum.

Oh! çok Şükür, demek o çok muhkem Tinas tepe alınmış cephe yarılmış. Gelen yaralıların verdiği haberler her an daha ileri gidildiğini bildiriyordu. Artık Afyonun neredeyse alındığı ha-

“ 26 Ağustos sabahı Afyon mıntakası güneşten evvel toplarımızın infilaklarıyla sabahı yapıyor, Türk âleminde yeni bir sema kuruluyor, ve yeni bir ufuk açılıyordu. Bu semayı kuran ve bu ufku kuran ve bu ufku açan Mustafa kemal O gün Koca Tepede zaman zaman enginlere dalan eritici nazarlarıyla neler görüyor, ve mütemadiyen işleyen dimağı neler tesbit ediyordu. „

Cevdet Kerim

beride gelecekti. Şuhut üzerinden bir telgraf gece müjdeyi verdi ; “ Akşama doğru 8 inci fırkamız Afyona girmiştir. „

Ertesi gün bütün muhacirler araba, vesait arıyor sevinç içinde çırpınıyoruz. Ah! Afyonumuzu dünya gözüyle bir göre bilsek....

29 Ağustos günü Afyon yolunu tutan bir kısım arkadaşlar arasına ben de katıldım.

Afyon yolundayız. İşte Tınas tepe görüldü. İşte Damlalı boğazı.. Akşamın alaca karanlığında Türk süngülerinin yardığı tel örgüleri arabamız çiğneyerek geçiyor. Derinden top sesleri geliyor Şüphesiz çal köy civarında bir inhidam hazırlanıyor. İlerleyoruz, işte sağımızda akvıran köyü yanık evleri yıkık minaresiyle kimse-siz, sessiz... Bir arkadaşımız parmağını sola uzattı bakın bakın deye gösteriyor: Yanmış yıkılmış yunan tayyareleri... Gece yarısına doğru Afyona yaklaşıyoruz. Her arkadaşın kalbi merak ve heyecanla çarpıyor. Acaba Afyonu nasıl göreceğiz, evimiz ne oldu bizimkilerden ölen kalan varmı... deye düşünce düşünce ilerliyoruz. İşte kızıl burunu dolaşıyoruz. İşte hastahane... Duman ve yanık kokuları. sağımızda yanık evler... Eyvah deyoruz duşman şehri yakmış olmalı. Bereket versin yalnız bu gördüğümüz Hamidiye mahallesi ile istasyon civarları ve çarşıdan bir kısım yanmış. Kahraman askerimiz yetişip yangını bastırmış... Afyonun içinde Afyondan habersiz yürüyoruz. Şehir zifiri karanlık. İleride hükümet meydanında bol ışıklar görünüyor. Harekete hazır nakliye otomobilleri.....

Kimseyi rahatsız etmemek için en yakın bir arkadaşın evine giriyoruz. Sabah yaklaşıyor nerede ise hemen şafak sökecek Güzel Afyonumuzu dünya gözüyle tekrar göreceğiz. şafakla hep evlerimize koştuk. Hamdolsun bir şey yok.....

Bir Rumun işlettiğı ve her tarafını maviye boyadığı bir kıraathane ale'acele mavi masa ve divarlarına birer kırmızı Ay yıldız yapılarak açılmış: Zafer Kıraathanesi.. Üzerinde kocaman bir ayyıldız yapılmış bir masa etrafında arkadaşlar toplandık.

Bu masa, bu kıraatane empriyalist Aprupanın üzerimize saldır-dığı en son silâhı olan Mavi beyazı Türkün temiz kanının Ana-dolu hariminde nasıl boğduğunu ne güzel ifade ediyordu.

„ 26 Ağustos Mustafa Kemal bir vatan, ve bir vatanın Mustafa Kemal olduğı gündür. „

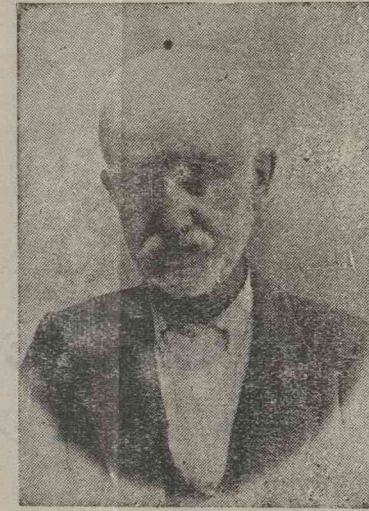
„ 26 Ağustos Türk sesi ve Türk kudretidir. „

„ 26 Ağustos gideni getiren, gaybolanı bulan gündür. „

„ 26 Ağustos biri Marmarada, biri Akdeniz kıyılarında iki taht: biri Yıldız, biri Atine, biri Londura'da üç seyaset deviren ilk gündür. „

Ruşen Eşref.

Kurtuluş gününde Bir Ölüm....

DOĞDUĞU TARİH ÖLDÜĞÜ TARİH
1267 - ADANADA 27-8-932-AFYON

Şair Adanalı Ziya iki yıl evvel bugün sev-diğı ve sevildiğı Afyonun kurtuluş gününde hayata gözlerini kapamış ve kendi tabirince, yetmiş iki sene çektiğı ıztırabından, kur-tulmuştu....

...arabada bulunan...
...Davalah...
...yazdığı...

...geliyor...
...kimse...
...yakın...
...ya...
...gününde...

Kütüphane gününde

...Bir Ölm...
...Dünya...
...Hamidiye...
...Kah...
...Af...
...hükümet...
...otom...

...evine...
...Gö...
...hep...
...bir...
...Ay...
...bir...
...ABAKABA...
...A...

...San Abanah...
...gününde...
...kendi...
...küt...
...küt...

...küt...
...küt...
...küt...

10
Kuruş.